

Frederica Montseny i Mañé, primera ministra de Sanitat

Àngels Royo Peiró

Direcció General de Farmàcia. Conselleria de Sanitat. València.

Introducció

En aquesta ocasió no escriuré sobre una professional de la medicina, però després de llegir l'article no dubtareu que la nostra protagonista va fer molt per millorar la sanitat i els drets socials de la ciutadania, especialment de les dones.

Frederica Montseny i Mañé, política, escriptora, feminista i anarquista, va ser ministra de Sanitat durant la II República Espanyola i la primera dona a ocupar un càrrec ministerial a Europa Occidental^{1,3}.

Família i formació

Frederica va néixer a Madrid el 12 de febrer de 1905 en el si d'una família amb una important implicació amb l'anarquisme. Son pare, Joan Montseny i Carret, escriptor sense massa èxit d'obres de teatre i assaig, va dirigir la publicació *La Revista Blanca* des de 1898 fins a 1905. Sa mare, Teresa Mañé i Miravet, era mestra, gran defensora de la pedagogia laica i impulsora de l'escola racionalista. Teresa, que escrivia amb el pseudònim de Soledad Gustavo, va ser també un pilar de la defensa dels drets de les dones en l'Espanya de finals del segle XIX.

L'any 1914, la família torna a Barcelona. Anys després Frederica, que va començar a escriure molt jove, estudiaria Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Va publicar la seua primera novel·la, *Horas trágicas*, amb només quinze anys i va iniciar les seues col·laboracions en la premsa llibertària amb disset. En 1923 son pare reinicia la publicació quinzenal de *La Revista Blanca* i Frederica en serà una col·laboradora assídua^{4,5}.

Des del primer discurs que va fer a una reunió de la Confederació Nacional de Treballadors (CNT) l'any 1922,

les seues habilitats d'oratória quedaren paleses i permeteren que la veu de Frederica arribara a grans masses.

La seua joventut transcorre durant la dictadura de Primo de Rivera en la qual son pare va ser empresonat en diferents ocasions junt amb altres companys de la CNT. Un d'aquests companys, Germinal Esgleas i Jaume, serà la parella de Frederica durant més de cinquanta anys, fins a la mort de Germinal l'any 1981. De la seua unió varen néixer Vida, Germinal i Blanca.

Ministra de Sanitat

Frederica Montseny va ser una figura essencial dins l'anarquisme espanyol. Durant la Segona República li varen oferir ser ministra de Sanidad y Asistencia Social, convertint-se així en la primera dona ministra de l'Estat espanyol. Va exercir aquest càrrec durant sis mesos, des de novembre de 1936 fins a maig de 1937. Tot i que aquest pas per les institucions també suposava d'alguna manera traïr la seua trajectòria anarquista, com a continuació veurem, en la seua curta estada al ministeri va donar visibilitat a alguns problemes socials que fins aleshores s'havien desatés completament⁶.

Durant el seu ministeri va redefinir les condicions dels centres d'acollida per als orfes i infants sense recursos i va proposar la creació de menjadors per a embarassades i dones desfavorides. També va plantejar la possibilitat d'ocupar i integrar en diferents tasques les persones amb diversitat funcional. Va fundar els anomenats "liberatoris de prostitució", on s'acollia dones que no volien continuar exercint la prostitució però no tenien altres recursos. Allí podien aprendre un ofici i tenien la possibilitat de construir-se un futur millor. Segons alguns escrits de Frederica, l'experiència va ser molt positiva i va demostrar "que moltes dones eren prostitutes perquè no tenien altra manera de guanyar-se la vida".

Una altra fita important en la seua carrera és la redacció de la primera llei espanyola d'interrupció artificial de l'embaràs. Encara que ella no era defensora d'aquesta pràctica, l'acceptava com un mal menor en aquells casos en què dur a terme l'embaràs suposava un problema personal, mèdic i social per a la dona que era víctima d'aquesta situació. El projecte no va ser aprovat pel Consell de Mi-

Correspondència: Àngels Royo Peiró
Direcció General de Farmàcia
Conselleria de Sanitat
C/ Misser Mascó, 31-33
46010 València
Adreça electrònica: a.royopeiro@gmail.com

nistres, però va assentar les bases de la legislació d'anys posteriors i va treure per primera vegada al debat públic i institucional aquesta situació de la salut reproductiva de les dones.

Per altra banda, el seu ministeri va crear l'Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados (OCEARE), que va funcionar entre febrer de 1937 i gener de 1938 per intentar donar suport als evacuats republicans durant la Guerra Civil espanyola. I és que no hem d'oblidar que el pas pel ministeri de Frederica Montseny va ser durant una complicadíssima situació de guerra.

Un apunt relacionat amb l'assistència sanitària, que desconeixia fins que he escrit aquest article, és que a la ciutat de Múrcia va existir un hospital amb el nom de la nostra protagonista. Múrcia va acollir el major complex sanitari de les Brigades Internacionals durant la Guerra Civil, amb la fundació de quatre hospitals que sumaven més d'un miler de llits per a tractar els voluntaris estrangers ferits en combat. La metgessa polonesa Irene Struzeska era l'encarregada d'organitzar i gestionar tota la xarxa sanitària de la ciutat. El més gran d'ells i el millor equipat va ser l'Hospital Federica Montseny, del qual es conserven algunes fotografies (Figura 1). Ubicat al campus de La Merced de la Universitat de Múrcia, els brigadistes ferits ocupaven

els corredors que avui ocupa l'alumnat de la Facultat de Dret. Comptava amb 360 llits, tres quiròfans, un servei de radiologia complet, un taller de pròtesis i diferents serveis especialitzats com ara un laboratori d'anàlisis i una farmàcia. El director fou Konstantin Mitchev, d'origen búlgar. Al centre hi van treballar facultatius de diverses nacionalitats, entre ells un gran nombre de dones metgesses, a més d'infermeres i auxiliars.

La periodista ucraïnesa Gusti Jirku, responsable de l'àrea de comunicació dels serveis sanitaris de les Brigades, va escriure al seu llibre *Nuestra lucha contra la muerte* que "mai va existir en una guerra un hospital tan exemplarment equipat per als ferits com el 'Federica Montseny'".

Després del comiat de les Brigades Internacionals, es va denominar Hospital Militar Universitario i, amb l'entrada de la IV Divisió de Navarra de l'exèrcit franquista, el mes de març de 1939 va passar a anomenar-se Hospital General Mola.

Per a concloure aquest apartat, m'agradaria recordar que Montseny no només va ser la primera dona ministra sinó que la següent al càrrec del Ministeri de Sanitat, Soledad Becerril, no hi va arribar fins l'any 1981. Dels quaranta-set ministres de sanitat que ha tingut l'Estat espanyol des de 1931, només quinze han sigut dones. I encara que-

FIGURA 1. Inauguració de l'Hospital Federica Montseny de Múrcia el dia 1 de maig de 1937 (Font: Wikimedia Commons – Fotografia de Hans Landauer)

den per tractar i tancar temes que ja Frederica Montseny va considerar prioritari fa quasi cent anys.

La lluita pels drets de les dones

Sembla curiós com moltes dones que ara considerem referents feministes no s'identificaven amb aquest qualificatiu a la seua època. Tot i el seu paper crucial en la reivindicació dels drets de les dones, Frederica Montseny va arribar a escriure "Feminisme?, Mai! Humanisme sempre". I hem d'entendre les seues paraules com una negació dels corrents feministes que en el seu moment representaven les "sufragistes burgeses", que lluitaven des d'unes bases totalment diferents de les anarquistes.

Així i tot, també va ser molt clara quan va escriure "La qüestió dels sexes està clara: igualtat absoluta en tots els aspectes per ambdós; independència i capacitació per ambdós; camí lliure, ampli i universal per a tota l'espècie". No podem emmarcar-la dins cap corrent concret del feminisme, però sabem que va estar en contacte amb algunes de les figures més reconegudes de la seua època com Emma Goldman, anarcofeminista russa^{7,8}.

Els anys a França

Frederica i Germinal van haver d'exiliar-se a França en 1939. Van estar internats un temps als camps de refugiats del sud de França i després s'instal·laren definitivament a Tolosa de Llenguadoc, on Frederica va continuar desenvolupant la seua carrera com a escriptora i dins del moviment anarquista internacional. Va ser col·laboradora i directora de la revista *L'Espoir*.

Va tornar en alguna ocasió a Espanya (Figura 2), després de la mort de Franco, i va continuar donant conferències fins a 1985. Frederica Montseny i Mañé va morir a Tolosa de Llenguadoc el 14 de gener de 1994 als 88 anys, sense un merescut reconeixement internacional però envoltada de familiars i amics.

Ens va deixar més de cinquanta llibres i multitud de publicacions sobre anarquisme, lluita obrera i resistència; i sobre la utopia d'una forma de viure diferent, digna per a totes i tots. En el poc temps que va estar en el poder va aconseguir impulsar, entre d'altres, una sèrie de mesures

FIGURA 2. Frederica Montseny a Barcelona l'any 1977, en la seua primera visita des de l'exili (Font: Wikimedia Commons – Fotografia de Manel Armengol)

encaminades a millorar les condicions socio sanitàries de les dones més desfavorides i de la seua descendència.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Barona JL, Bernabeu Mestre J. La salud y el Estado. El movimiento sanitario internacional y la administración española (1851-1945). València: Universitat de València; 2008.
2. García Guirao P. Federica Montseny y el anarquismo feminista español. Res Publica Revista de Historia de las Ideas Políticas. 2008;20:247-59.
3. Institut Català de les Dones. Generalitat de Catalunya. Federica Montseny 1905-1994 [Internet]. Consultable a: https://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/exposicio_federica_montseny.pdf Accés el 19 d'agost de 2024.
4. Montseny F. Las conquistas sociales de la mujer. La Revista Blanca. 1925;setembre:55.
5. Montseny F. La mujer, el problema del hombre. La Revista Blanca. 1927;abril:94.
6. Nash M. Federica Montseny: dirigente anarquista, feminista y ministra. Arenal. 1994;1(2):259-71.
7. Tavera García S. Federica Montseny y el feminismo: unos escritos de juventud. Arenal. 1994;1(2):307-29.
8. Tavera García S. Federica Montseny. La indomable (1905-1994). Madrid: Temas de Hoy; 2005.